

Η ΡΙΜΑ ΤΟΥ ΜΑΝΕΤΤΑ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓ. ΣΤΥΛ. ΑΜΑΡΓΙΑΝΑΚΗ

Ἡ ρίμα αὕτη, εἰς τὴν ὁποῖαν ἐξιστορεῖται ἡ ἄδικος θανάτωσις ὑπὸ τοῦ καπετὰν Μανέττα τῆς συκοφαντηθείσης ὥραιας καὶ τιμίας γυναικὸς του, ἀπαντᾷ εἰς πολλὰς νήσους καθὼς καὶ εἰς παραλιακὰς περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Μ. Ἀσίας.

Μὲ τὴν ἐν λόγῳ ρίμαν ἠσχολήθη ὁ ἐπίτιμος ἐκπαιδευτικὸς σύμβουλος Ἀντώνιος Φλ. Κατσουρὸς εἰς ἐκτενῆ μελέτην του¹, εἰς τὴν ὁποῖαν παραπέμπομεν τὸν ἐνδιαφερόμενον διὰ λεπτομερείας σχετικὰς πρὸς τὸ περιεχόμενον καὶ τὰ πρόσωπα τῆς ρίμας, τὸν ποιητὴν, τὸν τόπον προελεύσεως, τὴν ἀνάδοσιν τῆς κλπ.

Εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην ἐξετάζεται ἡ ρίμα ἢ ἐπὶ ὅπως μόνον στιχουργικῆς καὶ μουσικολογικῆς². Πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον ἐνηφίσαν ὑπ' ὅσον ὅλοι καὶ δημοσιεύμενοι παραλλαγὰι, καθὼς καὶ αἱ ἀνεκδότοι, αἱ ἀποθησαυρισμέναι εἰς τὰ Κέντρα Λαογραφίας (ΚΛ) καὶ Ἱστορικοῦ Λαοικοῦ (ΙΛΑ) τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Ἐκ τῆς ἀπλῆς ἀναγνώσεως τῶν παραλλαγῶν τούτων σχηματίζει κανεὶς τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ ρίμα ἐποιήθη ἐξ ἀρχῆς εἰς πενθικά διστίχα. Δύο ὅμως διαπιστώσεις, ἤτοι: α) ὅτι οἱ στίχοι τῶν διστίχων δὲν συμφωνοῦν μεταξύ των ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν καὶ τὴν ὁμοιοκαταληξίαν, καὶ β) ὅτι ποικιλία στίχων ἐξ ἐπόψεως μέτρου καὶ ἀριθμοῦ συλλαβῶν ἐντὸς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς παραλλαγῆς δὲν εἶναι ἐπιτρεπτή, ὁδηγοῦν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ κείμενον τῆς ρίμας μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ὑπέστη σοβαρὰς ἀλλοιώσεις. Οὕτως εἰς τὴν παραλλαγὴν π.χ. ἐκ Κιμῶλου, ἡ ὁποία σύγκειται ἐκ 55 στίχων, ἀπαντοῦν στίχοι ὡς ἀκολουθῶς: 8/σύλλαβοι (=1), 9/σύλλαβοι (=3), 10/σύλλαβοι (=14), 11/σύλλαβοι (=9), 12/σύλλαβοι (=7), 13/σύλλαβοι (=7) καὶ 14/σύλλαβοι (=2)· ἐπίσης ὑπάρχουν καὶ 12 ἄλλοι στίχοι, οἱ ὅποιοι εἴτε εἶναι ἐντελῶς παρεφθαρμένοι, εἴτε προῆλθον ἐκ συμπτύξεως δύο στίχων, εἴτε τέλος ἀποτελοῦν ἀφήγησιν εἰς πεζὸν λόγον τμήματος τῆς ρίμας. Πρὸς

1. Ἀντ. Φλ. Κατσουροῦ, Ἡ ρίμα τοῦ καπετὰν Μανέττα, Λαογρ. 18 (1959), σ. 432 - 468 (= Κιμωλιακά 7[1977], σ. 97 - 143 μὲ βελτιώσεις).

2. Ἀφορμὴν διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς μελέτης ἀπετέλεσε παράκλησις τοῦ κ. Ἀντ. Κατσουροῦ, νὰ καταγράψω τὴν μελωδίαν τῆς παραλλαγῆς ἐκ Κιμῶλου, διὰ νὰ δημοσιευθῇ εἰς τὰ Κιμωλιακά. Τότε παρετήρησα ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν στιχουργικὴν ποικιλίαν τῆς ρίμας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸν ἰδιόμορφον τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον ἡ τραγουδίστρια προσήρμοζε τοὺς ποικίλους μετρικῶς καὶ εἰς ἀριθμὸν συλλαβῶν στίχους εἰς ἓν συγκεκριμένον μελωδικὸν μοτίβον.

πληρεστέραν ἐνημέρωσιν δημοσιεύεται πίναξ τῶν ἀνωτέρω παραλλαγῶν τῆς ρίμας, μετὰ τὰ διάφορα εἶδη στίχων ἐντὸς αὐτῶν (βλ. σ. 42)¹.

Ποία ὁμῶς ἦτο ἡ ἀρχικὴ στιχουργικὴ μορφή τῆς ρίμας;

Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἀνωτέρω ἐρώτημα προϋποθέτει ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν ἔρευναν τῶν ποιητικῶν κειμένων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν μουσικολογικὴν ἀνάλυσιν τῶν ὁλίγων, δυστυχῶς, ἠχογραφημένων παραλλαγῶν.

Α'. Ποιητικὸν κείμενον

1) Στίχοι μετὰ περιττὸν ἀριθμὸν συλλαβῶν.

Ἐκ τῶν στίχων μετὰ περιττὸν ἀριθμὸν συλλαβῶν ἀπαντοῦν αἱ ἐξῆς μοφαί: 7/σύλλαβος, 9/σύλλαβος, 11/σύλλαβος, 13/σύλλαβος καὶ 15/σύλλαβος. Ἐκ τούτων οἱ 7/σύλλαβος καὶ 9/σύλλαβος, εὐρισκόμενοι εἰς λίαν περιορισμένον ἀριθμὸν περιπτώσεων (0,2% καὶ 2,8% ἀντιστοίχως), δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς προελθόντες ἐκ παραφθορᾶς κανονικῶν στίχων. Ἡ ἄποψις αὕτη ἐνισχύεται ἐκ τῆς συγκριτικῆς ἐξετάσεως τῶν ἐν λόγῳ στίχων πρὸς ἀντιστοίχους ἄλλων παραλλαγῶν.

Παράδειγμα:

παίρνει χαρτί καὶ καλαμάρι

Κι. 20.

παίρνει πέννα, χαρτί καὶ καλαμάρι

Δ' 18, Τήν.¹ 18, Τήν.² 15.

παίρνει χαρτί, πέννα καὶ καλαμάρι

Κι. 20.

παίρνει χαρτί, χαρτί καὶ καλαμάρι

Θ' 18.

Ἐκ τοῦ παραδειγματός φαίνεται ὅτι αἱ 7/σύλλαβος στίχοι τῆς παραλλαγῆς ἐκ Κιμῶλου ὑπολείπεται κατὰ δύο συλλαβὰς, τὰς ὁποίας πιθανῶς ἡ τραγουδίστρια εἴτε δὲν ἐγνώριζεν εἴτε ἐλησμόνησε νὰ ὑποτάξῃ εἰς τὸν συλλογέα. Ὁ στίχος κατὰ ταῦτα ἔπρεπε νὰ εἶναι λαμβικός 11/σύλλαβος.

Ὁ 13/σύλλαβος στίχος ἀπαντᾷ εἰς μεγαλύτερον ἀριθμὸν περιπτώσεων (12,2%). Ἡ διαπίστωσις ὁμῶς ὅτι οὐδεμία ἐκ τῶν παραλλαγῶν εἶναι συντεθειμένη εἰς μόνον 13/συλλάβους στίχους, ἢ τοῦλάχιστον περιέχει ὑπέρτερον ἀριθμὸν 13/συλλάβων ἐναντι ἄλλων στίχων, δεικνύει ὅτι καὶ ὁ στίχος οὗτος προῆλθεν ἐκ παραφθορᾶς ἄλλων στίχων διὰ προσθήκης συλλαβῶν.

Ὁ περιορισμένος ἀριθμὸς 15/συλλάβων στίχων (1,6%) προέρχεται ἀναμφιβόλως ἐκ θανείων ἀπὸ ἄλλα στιχουργήματα.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν 11/σύλλαβον, οὗτος ἀφ' ἐνὸς μὲν συγκεντρώνει τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν περιπτώσεων (35,2%), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπαντᾷ εἰς παραλλαγάς συντεθειμένας ἐξ ὁλοκλήρου — πλην ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων — εἰς 11/συλλάβους στίχους (Κρ., Ἰθ.¹, Ἰθ.², Κεφ.²) ἢ εἰς παραλλαγάς, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ὑπεροχὴ τοῦ 11/συλλάβου

1. Εἰς τὴν πρώτην κάθετον στήλην ἐτέθησαν κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τύποι προελεύσεως ὅλαι αἱ παραλλαγαί. Οἱ ἀριθμοὶ εἰς τὰς ἐπομένους 9 στήλας δεικνύουσιν τὰ εἶδη τῶν στίχων εἰς αὐτάς. Εἰς τὴν προτελευταίαν στήλην μετὰ ἐρωτηματικὸν δεικνύεται ὁ ἀριθμὸς τῶν στίχων, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἀλλοιωθῇ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὴ ἡ κατάταξις των εἰς μίαν ἐκ τῶν προηγουμένων κατηγοριῶν. Εἰς τὰς τελευταίας δύο ὀρίζοντίας στήλας φαίνεται τὸ ἄθροισμα τῶν στίχων κατὰ κατηγορίας καὶ ἡ ἑκατοστιαία ἀναλογία των ὡς πρὸς τὸ σύνολον τῶν στίχων. Συντομογραφίας παραλλαγῶν βλ. εἰς σ. 57-59.

Πίναξ στιχουργικῶν μορφῶν

Παραλλαγαὶ	7/ σύλλ.	8/ σύλλ.	9/ σύλλ.	10/ σύλλ.	11/ σύλλ.	12/ σύλλ.	13/ σύλλ.	14/ σύλλ.	15/ σύλλ.	;	Σύνολον
Ἀρχ.					6	9	6	1			22
Αἰγ.	2	3	2	8	45	10			4		74
Αἰν.					2	61	1				64
Ἀστ. ¹			1	1	14	58	7	1			82
Ἀστ. ²			1		10	35	13			1	60
Ἀστ. ³					6	4					10
Β.	1		2	10	60	9	9				91
Βιθ.			1	2	12	16	8	3	3	2	47
Θήρ. ¹	2			8	17	59	9	2		3	100
Θήρ. ²			1	1	8	4	1	4		5	24
Θυμ.			2	1	5	18	6				32
Ἰθάκ. ¹					20	4	1				25
Ἰθάκ. ²					14	2					16
Ἰκαρ.		1	2	15	17	22	8			2	67
Καρπ.					2						2
Καρ.				1	3	12	5	3		7	31
Κεφ. ¹				1	8	39	11	1			60
Κεφ. ²					6						6
Κεφ. ³				2	1		1				16
Κιμ.		1	3	14	5			2		12	55
Κρ.					3	3					97
Κυζ.			2	5	3	2	9			1	42
Κυθ.		1	4	7	32	16	14	1	12		84
Κύμ.				8	29	26	10	1			72
Λερ.				1	5	8	4	1			20
Λέσβ.		3	7	12	31	18	9	6		1	87
Μ.Ἀ.			2	6	13	23	14	2	2	4	67
Μεσ. ¹			9	10	16	22				2	59
Μεσ. ²				1	6	5	10	2	1	1	26
Μήλ. ³				1	28	21	4			3	60
Μήλ. ⁴				8	10	23	19	5		5	70
Μήλ. ⁵				5	38	36	11	2		1	93
Μυκ. ¹		4	3	5	23	7	9	5		5	61
Μυκ. ²		1	3	5	9	10	4	5		7	44
Μυκ. ³		1	9	18	23	17	8			4	80
Νάξ. ²			3	5	63	10	20		6	5	112
Νάξ. ³				4	35	7	10			8	64
Νάξ. ⁴			1	7	39	14	10	1	3	3	78
Νηλ.		2		5	11	75	3	2	1	2	101
Π.				6	101	30	7	2		1	147
Πάρ.			1	6	10	19	8			2	46
Ρόδ. ¹				3	18	4	3				28
Ρόδ. ²		1		5	3				10	2	25
Σερ.					13	17	13	1		4	48
Σκ.		1	1	11	9	44	8		1	3	78
Σωζ. ¹					2	16	7				25
Σωζ. ²					4	9	7				20
Τήν. ¹		1	1	1	18	23	15	1	1	9	70
Τήν. ²		1	6	11	23	8	9	3		6	67
Τήν. ⁴		2	2	1	3	3	4	5	4	5	29
Χί.				5	10	8	6		9	3	41
Σύνολον	5	23	70	226	994	922	346	62	45	132	2825
%	0,2	0,8	2,5	8	35,2	32,6	12,2	2,2	1,6	4,7	

έναντι άλλων στίχων είναι καταφανής (Αίγ., Β., Κυθ., Νάξ.², Νάξ.³, Νάξ.⁴, Π., Ρόδ¹, Τήν.²).

Έκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι ἐκ τῶν στίχων μὲ περιττὸν ἀριθμὸν συλλαβῶν, ὁ 11/σύλλαβος παρουσιάζει τὰς μεγαλυτέρας πιθανότητας νὰ εἶναι ὁ στίχος, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου συνετέθη ἡ ρίμα.

2) Στίχοι μὲ ἄρτιον ἀριθμὸν συλλαβῶν (8/σύλλαβοι, 10/σύλλαβοι, 12/σύλλαβοι καὶ 14/σύλλαβοι).

Έκ τῆς ἐξετάσεως τῶν ἐν λόγω στίχων προκύπτει ὅτι πάντες εἶναι παροξύτονοι, ὡς ἐκ τούτου δὲ πρέπει νὰ θεωρηθοῦν τροχαϊκοί, ἀφοῦ οἱ ἀντίστοιχοι ἱαμβικοὶ εἶναι εἴτε ὀξύτονοι εἴτε προπαροξύτονοι. Έκ τῆς ἐξετάσεως πάλιν τῆς ἐσωτερικῆς δομῆς τῶν στίχων, προκύπτει ὅτι οἱ τόνοι τῶν λέξεων πίπτουν εἰς τὰς ἀρτίας συλλαβάς, ὡς ἐκ τούτου δὲ πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ἱαμβικοί.

Έκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι οἱ ἐν λόγω στίχοι ὡς πρὸς τὸν τελευταῖον τονισμὸν ἐμφανίζουν τὰ γνωρίσματα τοῦ τροχαϊκοῦ στίχου, ὡς πρὸς τοὺς ἐσωτερικοὺς ὅμως τονισμοὺς τὰ γνωρίσματα τοῦ ἱαμβικοῦ. Έάν δὲν πρόκειται περὶ παρεμφερῶν στίχων διὰ προσθήκης ἢ ἀφαιρέσεως συλλαβῶν, τότε πρέπει νὰ θεωρηθοῦν οὗτοι ὡς ἀποτελοῦντες ἰδιοτύπους στιχομετρικὰς μορφάς.

Έκ τῶν ὡς ἄνω στίχων οἱ 8/σύλλαβοι καὶ 14/σύλλαβοι ἀπαντοῦν ἐντὸς τῶν παραλλαγῶν εἰς πολὺ περιορισμένον ἀριθμὸν περιπτώσεων (0,8% καὶ 2,2% ἀντίστοιχος), ὡς ἐκ τούτου δὲ πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὡς προεληθόντες ἐκ παραφθορᾶς ἄλλων στίχων.

Ὁ 10/σύλλαβος μὲ τομὴν παύσεως στίχος ἀπαντᾷ εἰς ἱκανὸν ἀριθμὸν περιπτώσεων ἐντὸς τῶν παραλλαγῶν (8%). Πρὸς τοὺς δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ οὗτος ὡς προεληθὼν ἐκ παραφθορᾶς 11/συλλαβῶν στίχων.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν 12/σύλλαβον στίχον ὅστις ἐμφανίζεται εἰς ἴσον σχεδὸν ἀριθμὸν περιπτώσεων πρὸς τὸν 11/σύλλαβον, ἤτοι ποσοστὸν 32,6%, ἀξίζει νὰ ἐρευνηθῇ διεξοδικώτερον λόγω τοῦ ἰδιαίτερου ἐνδιαφέροντος τὸ ὁποῖον παρουσιάζει.

Στίχος δωδεκάσύλλαβος. Παραδείγματα:

υ —|υ —| υ —|υ|| υ —|υ —|υ

α) Ποιὸς θέλει νὰ τ' ἀκούσῃ καὶ νὰ τὸ μάθῃ

Αἴν., 1

υ —|υ —| υ —|υ—||—| υ —| υ

β) μὴ βάλω καὶ σοῦ κόψουνε τὰ μαλλιά σου

Ἀστ.², 18.

υ —|υ —| υ —||—|υ —| υ —| υ

γ) σοῦ λέω, βρὲ παπᾶ, ἄντε στὴ δουλειά σου

Κυμ., 19

υ —| υ —|υ || υ —|υ—|υ —|υ

δ) καὶ ὁ Μανέτας νὰ ταξιδεύσῃ θέλει

Αἴγ., 7.

—υ|— υ |— υ|— υ |— υ|—υ

ε) Μήνυμα τοῦ στείλανε ἀπ' τῇ Ρωσία

Βιθ., 4.

Εἰς τὸ παράδειγμα ε ὁ στίχος εἶναι παροξύτονος μὲ ἐσωτερικοὺς τονισμοὺς

εἰς τὰς περιττὰς συλλαβάς· εἶναι ἐπομένως κανονικὸς τροχαϊκὸς 12/σύλλαβος. Ὅμοιοι στίχοι ἀπαντοῦν ἐντὸς τῶν παραλλαγῶν περὶ τοὺς 60 μόνον. Εἶναι φανερόν κατόπιν τούτου ὅτι ἡ ἐν λόγῳ στιχουργικὴ μορφή εἴτε εἶναι συμπτωματικὴ εἴτε προέρχεται ἐκ παραφθορᾶς ἱαμβικῶν στίχων. Ἡ τελευταία ἄποψις ἐνισχύεται ἐκ τῆς συγκριτικῆς ἐξετάσεως τοῦ ἀνωτέρω (ε) στίχου πρὸς ἀντιστοίχους ἄλλων παραλλαγῶν.

Ἔνα φερμάνι τοῦ ῥθε ἀπ' τῇ Ρωσία	Αἴν. 12.
Ψῆλῃ γραφῇ τὸν ἤρθε ἀπ' τῇ Ρωσία	Θυμ. 7, Σωζ. ¹ 11.
Γράμμα γραφῇ τὸν ἤρθε ν-ἀπ' τῇ Ρωσία	Σωζ. ² 7.
Γράμμα τὸν ἤρθε ἀπὸ τῇ Ρωσία	Μ.Ἀ. 7
Μία γραφῇ τοῦ στέλ' ἀπ' τῇ Ρουσία	Μυκ. ¹ 7.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω παραδειγμάτων καταφαίνεται ὅτι τὸ μέτρον τοῦ στίχου ἦτο ἱαμβικὸν καὶ ὄχι τροχαϊκόν.

Εἰς τὰ παραδείγματα α, β, γ καὶ δ οἱ στίχοι εἶναι παροξύτονοι μὲ ἐσωτερικοὺς τονισμοὺς εἰς τὰς ἀρτίας συλλαβάς. Δὲν δύναται ἐπομένως ὁ στίχος νὰ θεωρηθῇ οὔτε ὡς τροχαϊκὸς οὔτε ὡς ἱαμβικὸς κανονικὸς 12/σύλλαβος. Περὶ ποίας λοιπὸν στιχουργικῆς μορφῆς πρόκειται; Δύο εἶναι αἱ πιθαναὶ ἀπάντησεις:

1) Ἡ ἐν λόγῳ στιχουργικὴ μορφή προέρχεται ἐκ 11/σύλλαβου ἱαμβικοῦ στίχου διὰ προσθήκης μιᾶς συλλαβῆς, ὅπως:

μὴ βάλλω καὶ σοῦ μάθουνε τὰ μαλλιά σου (ἢ τὴν θάλα καὶ σοῦ μάθουνε τὰ μαλλιά σου).
ψῆλῃ γραφῇ τὸν ἤρθε ἀπ' τῇ Ρωσία (=ψῆλ' ἡ γραφῇ τὸν ἤρθ' ἀπ' τῇ Ρωσία).

2) Τὸ εἶδος τοῦ στίχου τούτου ἀπάρχει ἰδιοτυπὸν μορφήν 12/σύλλαβου ἱαμβικοῦ στίχου μὲ τομὴν μετὰ ἀπὸ τὴν 5ην, ἢ 6ην, ἢ 7ην, ἢ 8ην συλλαβὴν. Συνηθεστέρα ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ τομὴ μετὰ τὴν 7ην συλλαβὴν (83%). Ἡ ἰδιοτυπία τοῦ στίχου ἐγκτεται εἰς τὸ ὅτι οὗτος ὁμοιάζει πρὸς 13/σύλλαβον ἱαμβικὸν στίχον, τοῦ ὁποῦ ἐλλείπει μίᾳ συλλαβῇ εἰς τὴν θέσιν τῆς τομῆς¹. Καὶ ἐὰν μὲν ἡ τομὴ γίνεταί μετὰ ἀπὸ περιττὴν συλλαβὴν (5 ἢ 7) ἡ ἐλλείπουσα συλλαβὴ εἶναι μακρά (=τονιζομένη), ἐὰν δὲ μετὰ ἀπὸ ἀρτίαν συλλαβὴν (6 ἢ 8), εἶναι βραχεῖα (=ἄτονος).

Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται ἐπίσης τόσον εἰς τὸν 13/σύλλαβον ὅσον καὶ εἰς τὸν 10/σύλλαβον στίχον.

Παραδείγματα:

1) 13/σύλλαβος

| υ — | υ — | υ — | υ || υ — | υ — | υ — |²

Κάτω στὸν Ἄγιο Γιώργη, κάτω στὸ Κρύο νερό

1. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς τομῆς, πρὸς διάκρισιν ἐκ τῆς συνήθους τομῆς, θὰ ὀνομάζωμεν ἐφεξῆς τομὴν μετὰ παύσεως, ἀσχετῶς ἂν ἡ ἐλλείπουσα συλλαβὴ εἶναι τονιζομένη ἢ ἄτονος.

2. Γ. Σπυριδάκης - Σ. Περιστέρη, Ἑλληνικὰ Δημοτικὰ Τραγούδια, τόμ. Γ', Ἀθῆναι 1968, σ. 20. Βλ. ἐπίσης αὐτόθι σ. 37, 48, 147-152, 263-265, καὶ S. Baud - Bouy, Τραγούδια τῶν Δωδεκανήσων, τόμ. Α', Ἀθῆναι 1935, σ. 100, 102, 105, 199, 201, 295, 326, καὶ τόμ. Β', σ. 138, 220, 387.

2) 10/σύλλαβος

| υ — | υ — | υ || υ — | υ — | υ¹

α) Κάτω στη Ρόδο στο Ροδονήσι

— υ | — υ | — υ || υ | — υ | —²

β) "Ολα τὰ πουλάκια ζυγά ζυγά

| — υ | — υ | — υ | — || — υ | —³

γ) "Αγι ε Βασίλει ε δσι ε

Ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν ἀνωτέρω 10/συλλάβων, 12/συλλάβων καὶ 13/συλλάβων στίχων προκύπτει ὅτι ἡ ἐν λόγῳ τομὴ μετὰ παύσεως συμβαίνει εἰς ὅσας περιπτώσεις ὁ τονισμὸς τῶν συλλαβῶν τοῦ στίχου ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν τελευταῖον τονισμὸν αὐτοῦ.

Ἡ τομὴ μετὰ παύσεως δὲν ἦτο ἄγνωστος εἰς ποιητικὰ κείμενα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ποιητῶν. Ὁ Ἀνδρέας Σκιαῶς, ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἐλεγειακὸν μέτρον, παρατηρεῖ τὰ ἀκόλουθα: «Οἱ ἐξ πόδες τοῦ ἐλεγειακοῦ μέτρου διαιροῦνται εἰς δύο ἴσα κῶλα, ἥτοι τριποδίας, ἐκάστη δὲ τριποδία ἔχει τὸν τρίτον πόδα καταληκτικόν, ὥστε ὁ ὅλος στίχος εἶναι δακτυλικὸν ἐξάμετρον ὡς καταληκτον, ἔχον τὴν ἐξῆς μορφήν:

— υ υ | — υ υ | — υ υ | — υ υ | —

... ἡ ἐλλείπουσα ἄρσις τοῦ καταληκτικοῦ πόδος ἀνατλήρουται διὰ δισήμεου λείμματος, ἢ διὰ δισήμεου τονῆς, ὅταν τὸ ἐκατέρωθεν ᾖ δισήμεον»⁴.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ 12/σύλλαβος μετὰ τομῆν παύσεως στίχος ἀποτελεῖ ἰδιότυπον μορφήν οὐκαταλήκτου ἱαμβικοῦ στίχου.

Τὸ περίεργον εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσηὴ εἶναι ὅτι οὐδὲν δημοτικὸν ᾄσμα, ἐξ ὧσων τοὐλάχιστον κατέστη δυνατόν νὰ διαπιστωθῇ, ἀπαντᾷ συντεθειμένον ἐξ ὀλοκλήρου εἰς ἱαμβικούς 12/συλλάβους μετὰ τομῆν παύσεως στίχους· ἀντιθέτως ἀπαντᾷ ἱκανὸς ἀριθμὸς ᾄσμάτων μετὰ 13/συλλάβους καὶ 10/συλλάβους⁵. Ἐὰν ἡ ἔρευνα δὲν ἀποκαλύψῃ τὴν ὑπαρξίν δημοτικῶν τραγουδιῶν, συντεθειμένων ἐξ ὀλοκλήρου εἰς 12/συλλάβους στίχους μετὰ τομῆν παύσεως, πρέπει νὰ δεχθῶμεν εἴτε ὅτι ὁ στίχος οὗτος προῆλθεν ἐκ παραφθορᾶς ἄλλων στίχων, εἴτε ὅτι ἀποτελεῖ ἰδιότυπον στιχοῦργικὴν μορφήν, ἢ ὅποια ἐμφανίζεται εἰς ᾄσματα συντεθειμένα εἰς 11/συλλάβους ἱαμβικούς στίχους, δημιουργουμένης οὕτω μιᾶς μεικτῆς μορφῆς αὐτῶν.

Ἐπανερχόμενοι εἰς τὰς παραλλαγὰς τῆς ρίμας τοῦ Μανέττα, παρατηροῦμεν τὰ ἀκόλουθα ἐν σχέσει πρὸς τὸν 12/σύλλαβον μετὰ τομῆν παύσεως στίχον:

α) Ὑπάρχουν παραλλαγαί, εἰς τὰς ὁποίας οὗτος ὑπερτερεῖ καταφανῶς ἔναντι τοῦ 11/συλλάβου ἢ ἄλλων στίχων (Αἴν., Ἀστ.^{1,2}, Θῆρ.¹, Θυμ., Κεφ.¹, Κυζ., Νηλ.,

1. Γ. Σπυριδάκης - Σ. Περιστέρη, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 144 καὶ 159.

2. Γ. Σπυριδάκης - Σ. Περιστέρη, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 257 καὶ 259 (B).

3. Γ. Σπυριδάκης - Σ. Περιστέρη, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 170 καὶ 172, 173.

4. Ἀνδρ. Ν. Σκιαῶς, Στοιχειώδης μετρικὴ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς ποιήσεως, Ἀθήναι 1931, σ. 126.

5. Βλ. ἀνωτέρω. σ. 44.

Πάρ., Σκ., Σωζ.^{1,2}) καὶ παραλλαγαὶ μὲ ἱκανὸν ἀριθμὸν 12/συντάβων στίχων ('Αγχ., 'Ικαρ., Καρ., Μ. 'Α., Μεσ.^{1,2}).

β) 'Εκ τῶν ἀνωτέρω παραλλαγῶν, ἀν ἐξαίρεθῶν αἱ Θήρ.¹ καὶ Πάρ., αἱ λοιπαὶ προέρχονται ἐκ περιοχῶν ἐκτὸς τῶν Κυκλάδων καὶ κυρίως ἐκ περιοχῶν τῶν παραλίων τῆς ἡπειρωτικῆς 'Ελλάδος καὶ Μ. 'Ασίας.

γ) 'Εκ τῆς συγκρίσεως τῶν 12/συντάβων στίχων πρὸς ἀντιστοίχους ἄλλων παραλλαγῶν προκύπτει ὅτι ἱκανὸς ἀριθμὸς αὐτῶν προῆλθεν ἐξ 11/συντάβων διὰ προσθήκης μιᾶς συντάβης. Τοῦτο φαίνεται ἰδιαιτέρως εἰς τὴν παραλλαγὴν Α' ν., ὅπου ἡ προσπάθεια μεταβολῆς τοῦ 11/συντάβου εἰς 12/συντάβον εἶναι καταφανής.

δ) 'Εντὸς τῶν παραλλαγῶν ἀπαντοῦν στίχοι 12/συντάβου, οἱ ὅποιοι φαίνεται ὅτι δὲν προῆλθεν ἐξ 11/συντάβων, ἀλλ' ὅτι ἐποιήθησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν ἐν λόγῳ μορφήν.

Κατόπιν τῶν ὡς ἄνω διαπιστώσεων, τῶν σχετικῶν πρὸς τὸ ποιητικὸν κείμενον τῶν παραλλαγῶν, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ ρίμα συνετέθη κατ' ἀρχὴν εἰς 11/συντάβους ἱαμβικοὺς στίχους· ὅτι ἀργότερον ἐκ τῆς ἀρχικῆς ρίμας προῆλθεν ἄλλη (ἢ ἄλλαι) μὲ 12/συντάβους στίχους κυρίως εἰς περιοχὰς εὐρισκομένας ἐκτὸς Κυκλάδων, εἰς τὰς ὁποίας πιθανῶς ὁ 11/συντάβος στίχος δὲν ἦτο συνήθης στιχοιργικὴ μορφή· καὶ ὅτι τέλος διὰ λόγους ἀφειλεμένους εἰς τὴν μουσικὴν, περὶ τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω, ἡ εἰς ἀδυναμία τοῦ ποιητοῦ νὰ σχηματίσῃ 11/συντάβων στίχον, ἐντὸς τῶν παραλλαγῶν, ἀπαντᾷ ἱκανὸς ἀριθμὸς 12/συντάβων, διὰ μισοιργουμένης οὕτω μιᾶς μεικτῆς μορφῆς στιχοιργήματος.

Β'. Ἡ μουσικὴ τῶν ἠχογραφημένων παραλλαγῶν

'Ἠχογραφημένοι μελωδία τῆς ρίμας ὑπάρχουν εἰς τὸ Κέντρον Λαογραφίας τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν πέντε, ἥτοι δύο ἐκ Κεφαλληνίας (ἐκ τῶν χωρίων Τσαρκασιᾶνος¹ καὶ Βαλσαμάτα²), μία ἐξ 'Αστυπάλαιας³, μία ἐκ Σερήφου⁴ καὶ μία ἐκ Κιμῶλου⁵. Εἰς ταύτας προσθετέα καὶ μία ἐκ Καρπάθου, δημοσιευμένη ὑπὸ τοῦ Samuel Baud - Bovy⁶.

Πρὸς εὐχερεστέραν παρατήρησιν λεπτομερειῶν, σχετικῶν πρὸς τὰς μελωδικὰς παραλλαγὰς καὶ τὸν τρόπον προσαρμογῆς τοῦ ποιητικοῦ κειμένου εἰς τὴν μελωδίαν

1. ΚΑ, ἀρ. εἰσ. μουσ. 14813, ταιν. 1102Α6, χφ. 3191, σ. 81 (σὺλλ. Σταύρου Καρακάση, 1967).

2. ΚΑ, ἀρ. εἰσ. μουσ. 14749, ταιν. 1095Β9, χφ. 3191, σελ. 19 (σὺλλ. Σταύρου Καρακάση, 1967).

3. ΚΑ, ἀρ. εἰσ. μουσ. 1995, ταιν. 133Α9, χφ. 2248, σελ. 375 (σὺλλ. Γ. Κ. Σπυριδάκη, 1957).

4. ΚΑ, ἀρ. εἰσ. μουσ. 14692, ταιν. 1091 Α2, χφ. 3190, σελ. 114 (σὺλλ. Στεφ. 'Ημέλλου, 1967).

5. ΚΑ, ἀρ. εἰσ. μουσ. 7299, ταιν. 500Α2, χφ. 2758, σελ. 401 (σὺλλ. Γ. Κ. Σπυριδάκη, 1963).

6. Samuel Baud - Bovy, Τραγούδια τῶν Δωδεκανήσων, τόμ. Β', 'Αθήναι 1938, σ. 255.

κατεγράφησαν ὅλοι οἱ ἠχογραφημένοι στίχοι ἐκάστης παραλλαγῆς¹, πλὴν τῆς μελωδίας ἐκ Τσαρκασιάνου Κεφαλληνίας, ἡ ὁποία ἀφ' ἐνὸς μὲν δὲν παρουσιάζει ἀξιολόγους μελωδικὰς διαφοροποιήσεις, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ κείμενον αὐτῆς εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου συντεθειμένον εἰς ἱαμβικούς 11/συνλλάβους στίχους.

A) Μελωδίαι ἐκ Κεφαλληνίας.

Αἱ δύο ἐκ Κεφαλληνίας μελωδίαι, ἥτοι ἡ ἐκ τοῦ χωρίου Τσαρκασιᾶνος (=T) καὶ ἡ ἐκ τοῦ χωρίου Βαλσαμᾶτα (=B), μολοντί κατὰ βᾶσιν ὅμοιαι, κατεγράφησαν ἀμφότεραι, διότι αἱ ἐμφανιζόμεναι διαφοραὶ ἐξ ἐπόψεως μελωδίας καὶ προσαρμογῆς τοῦ κειμένου πρὸς τὴν μελωδίαν ἐξυπηρετοῦν τὸν σκοπὸν τῆς παρουσίας μελέτης.

Καὶ αἱ δύο μελωδίαι εἶναι ἔρρυθμοι (4/8) καὶ συνοδεύουν τὸν χορόν, ὁ ὁποῖος εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς νήσου λέγεται «σαρτικός» δηλ. πηδηκτός, εἰς δὲ τὰ νότια «τσῆ Βλάχας» ἢ «Μοσκοπούλες»².

Ἐκ τῆς ἀκροάσεως τῶν μελωδιῶν διαπιστοῦται ὅτι αὗται διατηροῦν σταθερὰν μελωδικὴν καὶ ρυθμικὴν μορφήν. Τοῦτο ὀφείλεται ἀναμφιβόλως εἰς τὸ ὅτι αὗται εἶναι χορευτικαί, συνοδευόμεναι συνήθως ὑπὸ λαϊκῶν ὀργάνων, ὡς ἐκ τούτου δὲ δὲν ἦτο εὐχερὲς νὰ δεχθοῦν σοβαρὰς ἀλλοιώσεις, ὡς συμβαίνει εἰς μελωδίας τύπου recitativo, εἰς τὰς ὁποίας ἡ δεξιότης, ἡ φωνητικὴ ἐκτένεια, ἡ τάσις πρὸς αὐτοσχεδιασμὸν καὶ ἡ ἐλευθερία κινήσεως — λόγω ἐλευθέρων ὀργάνων — τοῦ τραγουδιστοῦ διδόναι τὴν εὐχέρειαν πρὸς δημιουργίαν ποικίλων μελωδικῶν παραλλαγῶν. Διὰ τὸν

Μελωδία ἐκ τοῦ χωρίου Τσαρκασιᾶνος Κεφαλληνίας:

Τρόπ. fa (re=fa)

Τραγ.: Βασίλ. Παυλάτος
Παῦλος Παυλάτος (βιολί)

Π ~ 100

Ποιὸς δέ. λει νὰ ρω.τή.ση καὶ νὰ μά.θη τὴ ρί.μα
τοῦ Μα.νέ.τα πῶς ἐ.στά.θη Τὴ ρί.μα τοῦ Μα.
νέ.τα πῶς ἐ.στά.θη ποιὸς δέ. λει γιὰ ν'ά.κού.ση καὶ νὰ
μδ. δη.

A) B)

Ten.

1. Κατεγράφη πλήρως ἡ μελωδία τῆς πρώτης μουσικῆς στροφῆς, ἐνῶ ἐκ τῶν λοιπῶν στροφῶν κατεγράφησαν τὰ μέρη μόνον ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα ὑφίστανται μελωδικαὶ παραλλαγαί. Αὐτονόητον ὅτι τὰ ὑπάρχοντα εἰς τὰς ἐν λόγω στροφὰς κενὰ συμπληροῦνται ὑπὸ τῆς μελωδίας τῆς πρώτης στροφῆς.

2. Βλ. Δ η μ. Λο υ κ ά τ ο υ, 'Η ρίμα τοῦ Μανέτα, 'Ιόνιος 'Ανθολογία, IB' (1938), σ. 158, καὶ ΚΛ, χφ. 3191, σ. 19.

Μελωδία ἐκ τοῦ χωρίου Βαλσαμῶτα Κεφαλληνίας:

Τρόπ. fa (mi=fa)

Τραγ.: Ἄνδρ. Μαυροσιδῆς (73)

♩ ≈ 100

1 Ὁ - ποιος δέ - λει ν' ἄ - κού - σῃ καὶ γὰρ μό - δη
 5 ἦ - δε. Ἄ'ο Μα - νέτ - τας, Μα - νέτ - τας γὰρ μι - σέ - - ψῃ
 9 ἔ - χω πα - πᾶ, πα - πᾶ πι - τρο - πι - κό μου
 13 σοῦεῖ. πα, πα - πᾶ, πα - πᾶ ὠ - γὰ - πό μέ - - να
 2 τῇ ρί - μα - τοῦ Μα - νέτ - τα πῶς ἐ - στά - δη στά - δη
 6 μέ - τὸ κα - ρά - σι - σου γὰρ τὰ εἰ - δέ - ψῃ δέ - ψῃ
 10 νὰ μου προ - σέ - χῃ τοῦ πο - τοῦ κό μου κό μου
 14 γιὰ δὰ σου κό - ψου - νε μοῖ - λια καὶ γέ - νεια.
 3 ἦ - τα - νε σὶν πό - - σιν πα - λὶ ἴα - κου - σμέ - - νος
 7 φεύ - γεις Μα - νέτ - - τα μου καὶ μέ - ν' ἄ - ψί - - νεις
 11 Δὲν ἐ - πρό - κα - με ὁ Μα - νέτ - τας ν' ἄ - λαρ - γῶ - ρη
 15 Σοῦεῖ. πα, πα - πᾶ, πα - πᾶ κά - νε - δου - λειὰ σου
 4 καὶ πρῶ - το κα - πι - τό - νος κα - μὴ μέ - - νος.
 8 τὴν ὁ - μοι - ρη τί - νος μέ - πα - ρα - δί - - νεις
 12 πού ἄρ - χι - σε ὁ πα - πᾶς καὶ τὸν τρα - κό - - ρει
 16 γιὰ δὰ σου κό - - ψου - νε τὴ λει - τουρ - γιὰ σου.

Τὸν

Τρόπ. re (sol=re)

Τραγ.: Βιργινία Κ. Σταυλᾶ (70)

J ~ 104
1
Ά - γέν·τη μου, χρι· στέ — μοι, πα·ρα·κα - λῶ σε
A.5
Ὁ· ποιός βέ·λει ν'ά· κού· ση καί να μό - δη
9
μά 'χεν και μιά γυ - ναί - κα π'ό τὰ κά - οτή

2
B.6
10
με τὰ χείρ' σου καὶ ὑπὸ τὴν σκῆπτον σου
τὸ ρέ-μα τοῦ Μα-νέτ-τα μαρτυρεῖ-σά-σθαι
πού 'λαμπρὴ σάν τόν οὐ-ρανὸν μέ-τ' αὐ-στη

3
Γ. νά πῶ'να τρα.γου. δά - κι πο - λὰ θλιμ. μέ - νο
7
ὅ. που'ταν εἰς τῇ. Μη - λον παν.τρέ. μέ - νος

4
B
8

Ὁ - πὸς ὡς λί - γα χρό - νια κα - μῶ - μέ - νο
ἦ - ταν καὶ κα - πε - τὸ - νιος ἔ - στα - κου - σμέ - νος

Μελωδία ἐκ Σερίφου:

Τρόπ. ρε (1a=1a)

Τραγ.: Γεώργ. Ἀχιλ. Δρογώσης (84)

1 208
 ὦχ, ποῖός δέ λει νὰ ρω-τή-ση-δρὲ καὶ νὰ μά-δη
 3
 μὰ ἦ-ταν κα-πε-τά-νιος-ζα-κου-σμέ-νος
 5
 μὰ εἰ-χε μιὰ γυ-ναῖ-κα-νὰ-πὸ τὸ κά-στρο
 7
 μὰ εἰς τὸ νοῦ του θά-λει-ἀνέ-λκω-νὰρ-γιά-ζει
 9
 Μω-ρε τὴς θρη-κὲς νὰ πα-μι-τρο-πύ-καὶ τοῦ
 2
 μω-ρε τὴ ρί-μα τοῦ Μα-νέν-τα-νὰ-πως ἐ-γράφ-η
 4
 μὰ ἦ-το-νε οὐτὴ Μῆ-λο-παν-τρε-μέ-νος
 6
 ποὺ ἄλο-μην ἡ κα-μέ-νη-κὼ-σάν τὸ ἄ-στρο
 8
 δρὲ νὰ τα-ξί-δέ-ψῃ κά-τω-στὸ ντάρ-μπου-γά-ζι
 10
 νὰ τὸν ὀ-γή-σῃ μέ-σα-στὸ σπύ-τι-κό-του
 Ten.†

Μελωδία ἐκ Κιμῳλου:

Τροπ. re (do³=re³)

Τραγ.: Δέσποινα Λογοθέτη (78)

♩ ≈ 200

1 ΤΟΥ κα-πε-τὰν Μα-νέτ-τα τὴ-ρί-μα δὲ ν'ἀρχί-σω

3 ποῦ-ταν πέ-ρα στὴ Μῆ-λο παν-τρε-μέ-νος

5 A εἶ-χε καὶ μιὰ γυ-ναῖ-κα ἄ-πό-τὸ κά-στρο

7 μαῖη ῥε καὶ ῥος νὰ φύ-γῃ νὰ-πα-ῖ στο-σίρ-φέ-ρι

9 ποῖ-ον γ'ἄ-φή-κῃ πῶ-σο-πι-κό-του

11 νὰ-τοῦ-λα-ῖ ἡ-νὶ-κα-νὰ-τοῦ

13 μέ-σα σὸ σπί-τι-τὸ ἐ-δι-κό-του

2 καὶ δά-κρυ-α'π'τὰ μά-δια μου πολ-λὸ δά-χυ-σω.

4 ἦ-το-νε κι'ἂν-δρω-πος ὁ-ξα-κου-σμέ-νος

6 π'ἔ-λαμ-πε-σαν-τὸν ἦ-λι-ο καὶ σὰν τὸ ἄ-στρο

8 καὶ σὺ λ-λό-γὸ-τα-νε-ποῖ-ον-γ'ἄ-φή-κῃ

10 μέ-σα σὸ σπί-τι-τὸ ἐ-δι-κό-του

12 κι'ἄ-φί-νε-να πα-τὰ-πι-τρο-πι-κό-του

Την.

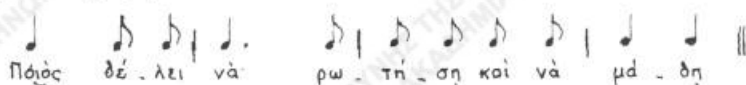
λόγον τοῦτον αἱ δύο αὐται μελωδίαι δύναται νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς ἀξιόλογον ὑλικὸν πρὸς ἐξαγωγήν χρησίμων συμπερασμάτων.

Ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῆς παραλλαγῆς T προκύπτουν τὰ ἀκόλουθα:

α) Οἱ ἡχογραφημένοι καὶ καταγεγραμμένοι (ἐξ μόνον, δυστυχῶς) στίχοι εἶναι ὅλοι 11/σύλλαβοι ἱαμβικοί.

β) Ἡ μελωδία συνίσταται ἐκ τριῶν μοτίβων, συνδεδεμένων μεταξύ των μετὴν ἐξῆς σειρὰν: A + B + Γ + Γ.

γ) Ἐκαστον μοτίβον περιλαμβάνει 4 μέτρα τῶν 4/8, τὰ ὅποια καλύπτουν ἓνα 11/σύλλαβον στίχον, ἦτοι:

δ) Ἡ μελωδία καλύπτει τὸ ποιητικὸν κείμενον 4 στίχων, εἰς τὴν πραγματικότητά ὅμως ἑνὸς διστίχου, τὸ ὅποιον εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς μελωδίας ἐπαναλαμβάνεται μετ' ἀνεστραμμένην σειρὰν στίχων, δηλαδή:

μοτίβα: A + B + Γ + Γ

στίχοι: 1 + 2 + 2 + 1

Συγκρίνοντας τὴν ἀνωτέρω μελωδίαν T πρὸς τὴν ὁμοίαν αὐτῆς B παρατηροῦμεν τὰ ἀκόλουθα:

α) Εἰς τὴν B ἡ μελωδία καλύπτει 4 στίχους, ἦτοι δύο διστίχα ἀντὶ ἑνὸς τῆς T β) Ὁ φθόγγος πρὸς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ Γ μοτίβου εἰς τὴν μελωδίαν T ἐκτελεῖται ἐν ὑφέσει, εἰς δὲ τὴν B αὐσίμως.

γ) Εἰς τὴν T ὅλοι οἱ στίχοι εἶναι 11/σύλλαβοι ἱαμβικοί, ἐνῶ εἰς τὴν B ἀπαντοῦν στίχοι ὡς ἀκολουθῶς: 11/σύλλαβοι ἱαμβικοί (=1), 10/σύλλαβοι τροχαϊκοί (=2), 12/σύλλαβοι ἱαμβικοί μετὰ τομὴν παύσεως (=2), 13/σύλλαβοι τροχαϊκοί μετὰ τομὴν παύσεως (=1).

Εἰς τὸ κατωτέρω διάγραμμα φαίνεται ὁ τρόπος προσαρμογῆς τῶν ὡς ἄνω στίχων εἰς τὴν μελωδίαν:

Ἐκ τοῦ διαγράμματος φαίνεται ὅτι ὑφίσταται μία σταθερὰ ρυθμικὴ μορφή, ἦτοι | —υυ | —υ | υυυυ | — — |, ἡ ὅποια εἰς ὅλα τὰ μοτίβα εἶναι ἡ αὐτή, ἰδιαιτέρως ἀρμόζουσα εἰς 11/σύλλαβον ἱαμβικὸν στίχον.

Εἰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας προσαρμόζεται εἰς αὐτὴν στίχος με ὀλιγωτέρας τῶν 11 συλλαβὰς (παραδ. 3 καὶ 4), πρὸς κάλυψιν τοῦ κενοῦ γίνεται ἐπανάληψις δύο ἢ τριῶν συλλαβῶν τοῦ κειμένου. Εἰς περιπτώσεις πάλιν κατὰ τὰς ὁποίας αἱ συλλαβαὶ τοῦ προσαρμοζομένου στίχου εἶναι περισσότεραι τῶν 11, γίνεται ἀνάλυσις μακρῶν (μελωδικῶς) φθόγγων, ὥστε νὰ καλύπτονται αἱ ἐπὶ πλέον συλλαβαὶ (παραδ. 2 καὶ 5).

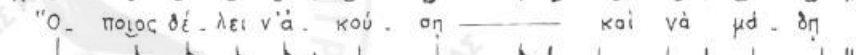
Ἐξ ὧσων ἐλέχθησαν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι εἰς τὰς ἐκ Κεφαλληνίας μελωδίας ἀρμόζει περισσότερον παντὸς ἄλλου ὁ 11/σύλλαβος ἱαμβικός στίχος, χωρὶς ν' ἀποκλείωνται καὶ ἄλλοι στίχοι κατ' ἐξαίρεσιν, οἱ ὅποιοι προσαρμόζονται καθ' ὃν τρόπον ἐλέχθη ἀνωτέρω.

B) Μελωδία ἐξ Ἀστυπαλαίας.

Εἰς τὴν μελωδίαν ἐξ Ἀστυπαλαίας ἔχουν προσαρμοσθῇ 11/σύλλαβοι ἱαμβικοὶ στίχοι (=6) καὶ 12/σύλλαβοι με τομὴν παύσεως (=4). Ἡ μελωδία σύγκειται ἐκ τριῶν μοτίβων Α, Β, Γ διατεταγμένων με τὴν σειράν: Α + Β + Γ + Β. Ἐκαστον ἐξ αὐτῶν δύναται νὰ ὑποδιαιεθῇ εἰς δύο μικρότερα, ἥτοι Α (= α + β) + Β (= γ + δ) + Γ (= ε + ζ) + Β (= γ + δ). Ταῦτα καλύπτουν τὸ ποιητικὸν κείμενον 4 στίχων, ἥτοι δύο διστίχων. Ἡ ὡς ἀνωτέρω μελωδικὴ διαίρεσις συνεπάγεται καὶ διαίρεσιν τῶν στίχων, ἀνεξαρτήτως ἀνίσταται ἔχουν τομὴν ἢ ὄχι. Εἶναι ἄξιον προσοχῆς ὅτι ἡ τομὴ εὐρίσκεται πάντοτε μετὰ τὴν 7ην συλλαβήν. Οὕτω τὰ α, γ ε καλύπτουν 7 συλλαβὰς, ἐνῶ τὰ β, δ, ζ καλύπτει 4 καὶ ἄλλοτε 5 συλλαβὰς. Ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῆς πρώτης μελωδικῆς στροφῆς, ἥτις καλύπτει τοὺς στίχους 1 - 4, προκύπτει ὅτι οἱ στίχοι 1 καὶ 3 εἶναι ἱαμβικοὶ 12/σύλλαβοι με τομὴν παύσεως, ἐνῶ οἱ 2 καὶ 4 ἱαμβικοὶ 11/σύλλαβοι. Παρατηρεῖται δηλ. ὅτι ἡ μελωδία καλύπτει δύο δίστιχα, ἐκάστου τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος στίχος εἶναι 12/σύλλαβος με τομὴν παύσεως καὶ ὁ δεύτερος 11/σύλλαβος στίχος. Ὑπὲρ τούτου συνηγορεῖ ἡ παρατήρησις ὅτι εἰς τὸ τρίτον μέτρον, εἰς μὲν τὰ μοτίβα Α καὶ Γ ὁ ρυθμὸς εἶναι 3/4 ἐνῶ εἰς τὸ μοτίβον Β εἶναι 2/4. Συνάγεται ἐπομένως ὅτι ἡ ρίμα σύγκειται ἐκ διστίχων, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἔχει τὸν πρῶτον στίχον 12/σύλλαβον με τομὴν παύσεως καὶ τὸν δεύτερον 11/σύλλαβον.

Πρὸς τὸ συμπέρασμα τοῦτο εἶναι ἀντίθετος ἡ διαπίστωσις, ἐκ τῆς ἐρεῦνης τῶν λοιπῶν στροφῶν, ὅτι εἰς θέσιν 12/συντάβου στίχου εἶναι δυνατόν νὰ εὐρεθῇ 11/σύλλαβος καὶ ἀντιστρόφως. Ἡ δυσκολία προσαρμογῆς αἴρεται, εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν διὰ τῆς μακρύνσεως μιᾶς συλλαβῆς ἥτοι διὰ τῆς προσθήκης εἰς αὐτὴν τῆς χρονικῆς ἀξίας τῆς ἐλλειπούσης συλλαβῆς, εἰς δὲ τὴν δευτέραν περίπτωσιν διὰ τῆς ἀναλύσεως ἐνὸς μακροῦ φθογγοσήμου εἰς δύο ἄλλα μικρότερας ἀξίας, ὥστε νὰ καλυφθοῦν δύο συλλαβαί. Παραδείγματα:

1.
 "Ο - ποῖος θέ - λει ν' ἄ - κού - ση ——— καὶ νὰ μὲ - δη

2.
 τὸ ρί - μα τοῦ Μα - νέτ - τα μας πῶς ἐ - στά - δη.

Εἰς τὸ 1 παράδειγμα ἡ συλλαβὴ (ἀκού)σ η μακρύνεται, διὰ νὰ καλύψῃ τὴν ἀξίαν τῆς ἐλλειπούσης συλλαβῆς (βλ. καὶ στίχους 7 καὶ 9), ἐνῶ εἰς τὸ 2 παράδειγμα ἡ ἐπὶ πλέον συλλαβὴ (Μανέττα) μ α ς καλύπτεται δι' ἀναλύσεως τοῦ μακροῦ φθογοσήμου τῆς προηγουμένης συλλαβῆς εἰς δύο ἄλλα μικροτέρας ἀξίας.

Δυστυχῶς οἱ ἠχογραφημένοι στίχοι εἶναι μόνον 10 καὶ ὥς ἐκ τούτου δὲν δυνάμεθα νὰ διαπιστώσωμεν τὸν τρόπον προσαρμογῆς εἰς τὴν μελωδίαν τυχὸν 10/συνλάβων καὶ 13/συνλάβων στίχων.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω φαίνεται ὅτι τὸ διατυπωθὲν προηγουμένως συμπέρασμα, ὅτι δηλ. ἡ ρίμα σύγκειται ἐκ διστίχων τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος στίχος εἶναι 12/σύνλαβος καὶ ὁ δεῦτερος 11/σύνλαβος, δὲν εὔσταθεῖ.

Ποία λοιπὸν εἶναι τότε ἡ στιχουργικὴ μορφή τῆς ρίμας;

Ὡς πιθανωτέρα ἐκδοχὴ φαίνεται ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ρίμα συνετέθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς μεικτὴν μορφήν, δηλ. εἰς 11/συνλάβους καὶ 12/συνλάβους στίχους ἄνευ καθωρισμένης διαδοχῆς αὐτῶν. Ποῖοι ὅμως λόγοι ὤθησαν τὸν ποιητὴν εἰς τὴν σύνθεσιν στιχουργήματος μὲ μεικτὴν μορφήν στίχων;

Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα δύναται νὰ στοιχειθῇ εἰς στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα προκύπτουν ἐκ τῆς ἐρεῦνης τῶν ἠχογραφημένων στίχων τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν παραλλαγῆς.

Παραδείγματα :

1ον ἡμίστιχον					2ον ἡμίστιχον				
ΑΚΑΔΗΜΙΑ					ΑΘΗΝΩΝ				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1)	ἀ	φέν	- τη	μου, Χρι-	στε μου,	πα	- ρα	- κα	- λῶ σε
2)	νὰ	πῶ	'να	τρα - γου-	δά - κτ'	πολ	- λὰ	θλι-	μέ - νο
3)	ὁ	- ποιος	θέ - λει	ν' ἀ-	κού - ση	καὶ	νὰ	μά	- θη
4)	μέ	- τρα	καὶ	νοῦ	καὶ	φρό	- νε-	σι	μοῦ
5)	τὸ	ρί	- μα	τοῦ	Μα-	νέτ	- τα	μας	πῶς ἐ-
6)	ῆ	- ταν	καὶ	κα	- πε-	τά	- νιος	ἐ-	ξα - κου-
									σμέ - νος

Εἰς τὰ παραδείγματα 1 καὶ 2 οἱ στίχοι εἶναι 12/σύνλαβοι ἱαμβικοὶ μὲ τομὴν παύσεως, χωρισμένοι εἰς δύο ἡμίστιχα μὲ 7 καὶ 5 συλλαβὰς ἀντιστοίχως. Ἡ δυσκολία συνθέσεως ἐνταῦθα 11/συνλάβων στίχων προέρχεται προφανῶς ἐκ τῆς ἀδυναμίας νὰ γίνουν 4/σύνλαβα τὰ δεύτερα ἡμίστιχα, τὰ ὁποῖα ὥς ἐκ τούτου ἀφίνονται 5/σύνλαβα, δημιουργουμένων οὕτω 12/συνλάβων στίχων μὲ τομὴν παύσεως. Ἡ δυσκολία προσαρμογῆς αὐτῶν εἰς τὴν μελωδίαν αἴρεται μὲ μέσα, περὶ τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω.

Εἰς τὸ παράδειγμα 1 ὁ στίχος θὰ ἡδύνατο κάλλιστα νὰ μετασχηματισθῇ εἰς 11/σύνλαβον διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τῆς συλλαβῆς μ ο υ εἰς τὴν 7ην θέσιν, ὥς ἐξῆς: Ἀ φέν τ η μ ο υ Χ ρ ι σ τ έ, π α ρ α κ α λ ῶ σε. Ἐν τούτοις προτιμᾶται ἡ μορφή τοῦ 12/σύνλαβου μὲ τὴν συλλαβὴν μ ο υ.

Ποία ανάγκη συνετέλεσεν εἰς τὴν παρεμβολὴν τῆς ἐν λόγῳ συλλαβῆς καὶ τῆς μετατροπῆς τοῦ στίχου εἰς 12/σύλλαβον;

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἡ μουσικὴ τομῇ. Ὡς ἐλέχθη, ἡ μελωδία ζητεῖ τομὴν εἰς ὅλους τοὺς στίχους μετὰ τὴν 7ην συλλαβήν. Ἀφαιρουμένης ὅμως τῆς συλλαβῆς μ ο υ ἡ τομὴ θὰ συνέβαινε μετὰ τὴν 6ην συλλαβήν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, κατὰ τὴν προσαρμογὴν τοῦ κειμένου εἰς τὴν μελωδίαν, εἴτε ἔπρεπε νὰ μακρυνθῇ ἡ 6η συλλαβὴ προσλαμβάνουσα τὴν ἀξίαν τῆς ἐλλειπούσης συλλαβῆς εἴτε ἔπρεπε νὰ δημιουργηθῇ τομὴ μετὰ τὴν 5ην συλλαβὴν τοῦ δευτέρου ἡμιστίχου, μεταφερομένης ταυτοχρόνως εἰς τὴν θέσιν τῆς συλλαβῆς μ ο υ, ὅπως εἰς τὸ παράδειγμα 4, οὕτω:

Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν διὰ τὴν μακρύνσεως τῆς 6ης συλλαβῆς δημιουργεῖται ἀποτέλεσμα ἀκουστικῶς ἀπαράδεκτον. Εἰς τὴν δευτέραν πάλιν περίπτωσιν διὰ τῆς μεταθέσεως καὶ μακρύνσεως τῆς 6ης συλλαβῆς τοῦ δευτέρου ἡμιστίχου διασπᾶται κατὰ τρόπον ἀνεπίτρεπτον ἡ ἐνότης τοῦ δευτέρου ἡμιστίχου.

Εἰς τὸ παράδειγμα 4, παρὰ τὴν διαιρέσειν τοῦ πρὸς τὴν ἐν λόγῳ περίπτωσιν, δὲν προκύπτει τὸ αὐτὸ ἀπαράδεκτον ἀποτέλεσμα διὰ δύο λόγους: α) διότι ἡ μελωδία κινουμένη ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω ἐπιτρέπει τὴν τομὴν χωρὶς νὰ δημιουργῇται δυσάρεστον ἀκουσμα, καὶ β) διότι διὰ τῆς μεταβολῆς τοῦ ρυθμοῦ εἰς τὸ τρίτον μέτρον ἐκ 3/4 εἰς 2/4 ἀποφεύγεται ἡ μεγένθυσις τῆς ἀξίας τῆς 7ης συλλαβῆς, ἥτις θὰ διέσπα τὴν ἐνότητα τοῦ δευτέρου ἡμιστίχου.

Εἰς τὸ παράδειγμα 3 τὸ πρῶτον ἡμιστίχον ἔχει ἑπτὰ συλλαβάς καὶ ὥς ἐκ τούτου προσαρμόζεται ἀπολύτως πρὸς τὴν μελωδίαν. Πρόβλημα δημιουργεῖται εἰς τὸ δεύτερον ἡμιστίχον, ὅπου ἡ μελωδία ἀπαιτεῖ 5 ἀντὶ 4 συλλαβάς. Ἡ δυσκολία αἴρεται διὰ τῆς μακρύνσεως τῆς 7ης συλλαβῆς, ὥστε νὰ καλύψῃ τὴν χρονικὴν ἀξίαν τῆς 5ης συλλαβῆς (ἥτις ἐλλείπει) τοῦ δευτέρου ἡμιστίχου. Παρατηρεῖται δηλ. ἐνταῦθα τὸ φαινόμενον τῆς τονῆς, γνωστὸν τόσον εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν ὥσον καὶ τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν. Ἐξ ἄλλου ἡ μάκρυνσις τῆς 7ης συλλαβῆς δὲν κρίνεται ἐνταῦθα ἀπαράδεκτος, διότι δὲν διασπᾷ τὴν ἐνότητα ἡμιστίχου, ἀφοῦ συμβαίνει εἰς τὴν τελευταίαν συλλαβὴν τοῦ πρώτου ἡμιστίχου καὶ οὐχὶ εἰς τὴν πρώτην τοῦ δευτέρου.

Εἰς τὸ παράδειγμα 5 ὁ στίχος θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι 11/σύλλαβος, ἂν ἔλλειπε ἡ συλλαβὴ (Μανέττα) μ α ς. Ἡ ἐν λόγῳ συλλαβὴ προῆλθεν προφανῶς ἐκ τῆς τάσεως τοῦ ποιητοῦ — ἢ πιθανῶς μεταγενεστέρως τοῦ τραγουδιστοῦ — νὰ δείξῃ ὅτι ὁ Μανέττας προέρχεται ἐκ τοῦ περιβάλλοντός του καὶ ὅτι συμμετέχει ἀπολύτως εἰς τὴν θλιψὴν του. Εἰς τὴν ἐν λόγῳ περίπτωσιν ἡ προσαρμογὴ τοῦ κειμένου εἰς τὴν μελωδίαν ἐπιτυγχάνεται δι' ἀναλύσεως τοῦ μακροῦ φθογγοσήμου τῆς 7ης συλλαβῆς εἰς δύο

ἄλλα μικροτέρας ἀξίας, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ δεύτερον καλύπτει τὴν ἐν λόγῳ συλλαβὴν.

Τὰ αὐτὰ δύνανται νὰ λεχθοῦν καὶ περὶ τοῦ παραδείγματος 6, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ προσθήκη τῆς συλλαβῆς ἐ(ξ)ακουσμένος) δὲν ὀφείλεται εἰς λόγους, οἱ ὅποιοι ἀνεφέρθησαν προηγουμένως, ἀλλὰ εἰς ἄλλους ἔχοντας σχέσιν πιθανῶς πρὸς τὰς ἰδιωματικὰς λεκτικὰς συνηθείας τοῦ τόπου προελεύσεως τῆς ρίμας ἢ πρὸς τὴν τάσιν χρησιμοποίησεως λογίων στοιχείων.

Κατόπιν ὧσων ἐλέχθησαν ἀνωτέρω, ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἐκδοχὴ περὶ μεικτῆς στιχουργικῆς μορφῆς τῆς ρίμας ἐξ Ἀστυπαλαίας δύνανται ἀρκοῦντως νὰ ὑποστηριχθῇ.

Γ) Μελωδία ἐκ Σερίφου.

Ἡ μελωδία ἐκ Σερίφου ἀποτελεῖται ἐκ δύο μοτίβων Α καὶ Β, δυναμένων νὰ ὑποδιαيرهθοῦν εἰς δύο μικρότερα, ἥτοι $A(= \alpha + \beta) + B(= \gamma + \delta)$, καλύπτει δὲ ποιητικὸν κείμενον ἐνὸς διστίχου.

Ἐκ τῶν ἡχογραφημένων στίχων τέσσαρες εἶναι 11/σύλλαβοι ἱαμβικοὶ καὶ ἐξ 12/σύλλαβοι ἱαμβικοὶ μὲ τομὴν παύσεως.

Ἡ μελωδία ἀπαιτεῖ τομὴν μετὰ τὴν 11/σύνταξιν, εἴτε οἱ στίχοι χωρίζονται εἴτε ὄχι. Οὕτως οἱ μὲν 11/σύλλαβοι χωρίζονται εἰς ἡμιστίχους μὲ 7 καὶ 4 συλλαβὰς ἀντιστοίχως, οἱ δὲ 12/σύλλαβοι εἰς ἡμιστίχους μὲ 7 καὶ 5 συλλαβὰς.

Ἡ δυσκολία προσχρημογῆς τοῦ κείμενου εἰς τὴν μελωδίαν αἰρεται καθ' ὃν τρόπον καὶ εἰς τὴν μελωδίαν ἐξ Ἀστυπαλαίας, ἥτις ἐάν μὲν ὁ στίχος εἶναι 11/σύλλαβος, μακρυνεταὶ ἡ τελευταία συλλαβὴ τοῦ πρώτου ἡμιστίχου ἢ προστίθεται ἐν μονοσύλλαβον τσάκισμα «βρέ», ὅπως εἰς τὸν στίχον 4, ὅθεν πάλιν ὁ στίχος εἶναι 12/σύλλαβος, ἀναλύεται τὸ φθογγόσημον τῆς τελευταίας συλλαβῆς τοῦ πρώτου ἡμιστίχου, καλυπτομένης οὕτω τῆς ἐπὶ πλέον συλλαβῆς.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ἐν ἀρχῇ τῶν στροφῶν τσάκισματα «ὦχ, βρέ, μωρὲ» δὲν θὰ γίνῃ ἰδιαίτερος λόγος, διότι ὁ τραγουδιστὴς χρησιμοποιεῖ ταῦτα χωρὶς νὰ ἀκολουθῇ ὠρισμένον σύστημα.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι καὶ εἰς τὴν ἐκ Σερίφου μελωδίαν ἀρμόζει ἰδιαίτερος ὁ 11/σύλλαβος ἱαμβικὸς στίχος, χωρὶς ὅμως νὰ ἀποκλείεται ἡ χρησιμοποίησις καὶ τοῦ 12/συντάβου μὲ τομὴν παύσεως στίχου. Ἐπομένως ἡ μεικτὴ ἐξ 11/συντάβων καὶ 12/συντάβων στίχων μορφή τῆς ρίμας φαίνεται καὶ εἰς τὴν ἐν λόγῳ παραλλαγὴν ὡς ἡ πιθανώτερα.

Δ) Μελωδία ἐκ Κιμῶλου.

Αὕτη ἀποτελούμενη ἐκ δύο μοτίβων Α καὶ Β δυναμένων νὰ ὑποδιαيرهθοῦν εἰς δύο μικρότερα, ἥτοι $A(= \alpha + \beta) + B(= \gamma + \delta)$, καλύπτει ποιητικὸν κείμενον δύο στίχων, ἥτοι ἐνὸς διστίχου.

Ἡ ἀνωτέρω διαίρεσις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν διαίρεσιν τῶν στίχων εἰς ἡμιστίχους. Ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν ἡμιστίχων τούτων προκύπτει ὅτι εἰς τὰ μοτίβα α καὶ γ ἀντιστοιχοῦν τέσσαρα 5/σύλλαβα, τρία 6/σύλλαβα, τέσσαρα 7/σύλλαβα καὶ δύο 8/σύλλαβα ἡμιστίχους, ἐνῶ εἰς τὰ μοτίβα β καὶ δ ἐν 4/σύλλαβον, ἐννέα 5/σύλλαβα καὶ δύο 7/σύλλαβα ἡμιστίχους. Παρατηρεῖται δηλ. ὅτι εἰς τὰ μοτίβα α καὶ γ ἔχουν

προσαρμοσθῇ ποικίλα ἡμίστιχα ἀπὸ 5/συντάβων μέχρις 8/συντάβων, ἐνῶ εἰς τὰ μοτίβα β καὶ δ ἐπικρατοῦν τὰ 5/σύνταβα ἡμίστιχα. Ἡ δυσκολία προσαρμογῆς τοῦ κειμένου εἰς τὴν μελωδίαν αἴρεται εἴτε διὰ τῆς παραλείψεως τμήματος τῆς μελωδίας, εἴτε διὰ τῆς μακρύνσεως φθόγγων, εἴτε διὰ τῆς ἀναλύσεως μακρῶν φθογγοσῆμων. Ἡ παρατηρούμενη ποικιλία δὲν βοηθεῖ εἰς τὴν ἐξαγωγήν συμπερασμάτων ὡς πρὸς τὴν στιχουργικὴν δομὴν τῆς ρίμας. Τὸ μόνον θετικὸν στοιχεῖον εἶναι ἡ εἰς τὰ μοτίβα β καὶ δ παρατηρούμενη ὑπεροχὴ τοῦ 5/συντάβου ἡμιστίχου (9 περιπτώσεις). Τὸ στοιχεῖον τοῦτο, ἐν συνδυασμῷ πρὸς ὅσα ἐλέχθησαν προηγουμένως διὰ τὰς ἄλλας μελωδίας, δεικνύει ὅτι οἱ στίχοι τῆς ρίμας ἐκ Κιμῶλου, παρὰ τὰς σοβαρὰς ἀλλοιώσεις ποὺ ἔχουν ὑποστῇ, αἱ ὁποῖαι ἄλλωστε φαίνονται ἐκ τῆς συγκριτικῆς ἐξετάσεως τῶν στίχων πρὸς τοὺς ἀντιστοίχους ἄλλων παραλλαγῶν, θὰ ᾔσαν ἀρχικῶς 11/σύνταβοι ἢ 12/σύνταβοι μὲ τομὴν παύσεως στίχοι.

Ἐκ τῆς ὡς ἄνω ἐξετάσεως τοῦ ποιητικοῦ κειμένου τῶν παραλλαγῶν τῆς ρίμας καὶ τῆς μουσικολογικῆς ἀναλύσεως τῶν ἠχογραφημένων μελωδιῶν προκύπτουν σοβαρὰ ἐνδείξεις ὅτι ἡ στιχουργικὴ μορφή ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας συνετέθη ἀρχικῶς ἡ ρίμα ἦτο τὸ δίστιχον ἐκ δύο ὁμοιοκαταληκτικῶν ἱαμβικῶν 11/συντάβων στίχων.

Πιθανῶς ἐκ τῆς ἀρχικῆς συνθέσεως προέκυψε ἄλλη παραλλαγή (ἢ ἄλλαι) εἰς ἱαμβικούς 12/συντάβους μὲ τομὴν παύσεως στίχων, μὲ διάδοσιν κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς περιοχὰς τῶν παραλίων τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ Μ. Ἀσίας.

Ὁ ἱαμβικὸς μὲ τομὴν παύσεως 12/συντάβος στίχος, ἐμφανιζόμενος εἰς ἱκανὸν ἀριθμὸν περιπτώσεων ἐν τῶν παραλλαγῶν, εὐνέεται εἰς τὴν θεωρητικὴν ἀπόφασιν, ὅτι οὗτος δὲν προέρχεται ἐκ παραφθορᾶς 11/συντάβων στίχων, ἰδιότυπον στιχουργικὴν μορφήν ἦτις, διὰ λόγους ἔχοντας σχέσιν πρὸς τὴν μελωδίαν ἢ ὀφειλομένους εἰς δυσκολίαν σχηματισμοῦ 11/συντάβου στίχου, ἀναπτύχθη παραλλήλως πρὸς τοὺς 11/συντάβους στίχους, δημιουργηθείσης οὕτω μεικτῆς μορφῆς παραλλαγῶν ἐξ 11/συντάβων καὶ 12/συντάβων στίχων. Πᾶσαι αἱ ἐντὸς τῶν παραλλαγῶν ἐμφανιζόμεναι ἄλλαι στιχουργικαὶ μορφαὶ προέρχονται, ὅπως διαπιστοῦται ἐκ τῆς συγκριτικῆς ἐξετάσεώς των πρὸς ἀντιστοίχους στίχους ἐτέρων παραλλαγῶν, ἐκ παραφθορᾶς 11/συντάβων στίχων.

Συντομογραφίαι παραλλαγῶν τῆς ρίμας τοῦ Μανέττα

(Ἐκ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν μελέτην τοῦ Ἀντ. Κατσουροῦ παραλλαγῶν παρελείφθησαν αἱ πεζαὶ καὶ αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὸ προσωπικόν του ἀρχεῖον, ἦτοι Μάν.¹, Μήλ.³, Νάξ.¹ καὶ Τσεσ. καθὼς καὶ ἡ Μήλ.¹ ἐπεὶ δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ ἀνέυρεσις τοῦ σχετικοῦ ἐντύπου. Ἀντιθέτως προστετέθησαν τρεῖς νέαι, ἦτοι Κεφ.², Κεφ.³ καὶ Σερ.).

- Ἀγχ. : ΚΛ, χφ. 1104 Β, σ. 58, ἐξ Ἀγχιάλου. Συλλ. Γ. Α. Μέγας, 1937. Στίχοι 22.
Αἰγ. : Μαρίνου Βρετοῦ, Τοῦ Μανέτα τὸ τραγούδι. Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον Η' (1868), σ. 10 - 12. Στίχοι 74.
Αἰν. : Συμ. Μανασείδου, Δημῶδη ᾠσματα Αἰνίου. Ἀρχεῖον Ὀρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Ὑπουργοῦ, τ. 3 (1936 - 37), σ. 67-68. Στίχοι 64.
Ἀστ.¹ : ΚΛ, χφ. 2248, σ. 33 - 36, ἐξ Ἀστυπαλαίας. Συλλ. Γ. Κ. Σπυριδάκης, 1957. Στίχοι 82.

- Ἀστ.² : ΚΛ, χφ. 2248, σ. 60 - 62 ἐξ Ἀστυπαλαίας. Συλλ. Γ. Κ. Σπυριδάκης, 1957. Στίχοι 60.
- Ἀστ.³ : ΚΛ, χφ. 2248, σ. 375 ἐξ Ἀστυπαλαίας. Συλλ. Γ. Κ. Σπυριδάκης, 1957. Στίχοι 10.
- Β. : ΚΙΑ, χφ. 97, σ. 29-32 (18ου αἰ.). Συλλ. Ν. Βέης. Βλ. καὶ Α. Φ. Κατσουρού, Ἡ ρίμα τοῦ καπετάν Μανέττα. Λαογραφία, τ. 18 (1959), σ. 440-442, καὶ Κιμωλιακά, τ. 7 (1977), σ. 107-110.
- Βιβ. : ΚΛ, χφ. 1148, σ. 17-18 ἐξ Ἀρετσούς Βιθυνίας. Συλλ. Μ. Λιουδάκη, 1938. Στίχοι 47.
- Θήρ.¹ : Ἡ συκοφαντία. Νεοελληνικά Ἀνάλεκτα Παρνασσού, τ. Β' (1871), σ. 426 - 429. Στίχοι 100.
- Θήρ.² : ΚΛ, χφ. 1109γ, σ. 24 ἐκ Μεγαλοχωρίου Θήρας. Συλλ. Η. Lü d e k e, 1936. Στίχοι 24.
- Θυμ. : ΚΛ, χφ. 2502, σ. 83 ἐκ Θυμαριῶν Κοζάνης. Συλλ. Χρ. Ἀγερίδης, 1962. Στίχοι 32.
- Ἰθάκ.¹ : ΚΛ, χφ. 2194, σ. 396 - 397 ἐκ Σταυροῦ Ἰθάκης. Συλλ. Δ. Σ. Λουκάτος, 1956. Στίχοι 25.
- Ἰθάκ.² : ΚΛ, χφ. 2194, σ. 346-347 ἐκ Σταυροῦ Ἰθάκης. Συλλ. Δ. Σ. Λουκάτος, 1956. Στίχοι 16.
- Ἰκαρ. : Ἀλ. Πουλιανού, Λαϊκὰ τραγούδια Ἰκαρίας, Ἀθῆναι 1964, σ. 121 - 124. Στίχοι 67. (Ἡ ρίμα τοῦ Μανέττα.)
- Καρ. : ΚΛ, (ὅλη τετραθίων Ν. Γ. Πρωτο, σ. 822) ἐκ Καρυταίνης. Συλλ. Κων. Κασσιμάτης, 1894. Στίχοι 31.
- Καρπ. : S. Baud - Bovy, Τραγούδια τῶν Δωδεκανήσων, τ. 2, Ἀθῆναι 1938, σ. 255. Στίχοι 2.
- Κερ.¹ : Α. Σ. Λουκάτος, Ἡ ρίμα τοῦ Μανέττα. Κεφαλοντικὴ παραλλαγή. Πόθος Ἀνθολογία, τ. ΓΒ' (1938), σ. 155-160. Σελ. 60.
- Κερ.² : ΚΛ, χφ. 3191, σ. 81 ἐκ Ταρακωνίου Κεφαλληνίας. Συλλ. Στ. Καρακάσης, 1967. Στίχοι 6.
- Κερ.³ : ΚΛ, χφ. 3191, σ. 19 ἐκ Βαλσαμίνων Κεφαλληνίας. Συλλ. Στ. Καρακάσης, 1967. Στίχοι 16.
- Κιμ. : ΚΛ, χφ. 2758, σ. 17-19 ἐκ Κιμώλου. Συλλ. Γ. Κ. Σπυριδάκης, 1963. Στίχοι 55.
- Κρ. : Α. Jeannarakī, Ἄσματα Κρητικά, Leipzig 1876, σ. 15 - 18 καὶ Ἀ. Κριάρη, Κρητικὰ ἄσματα, ἐν Χανίοις 1909, σ. 22 - 26. Στίχοι 97.
- Κυζ. : ΚΛ, χφ. 54, σ. 35 ἐκ Κυζίκου. Συλλ. ἀνώνυμος, 1904. Στίχοι 42.
- Κυθ. : ΚΙΑ, χφ. 685, σ. 101-103 ἐκ Κυθήρων. Συλλ. Ι. Κασσιμάτης, 1955. Στίχοι 84.
- Κύμ. : Κ α λ ῆ ς Μ. Κ α λ ὕ β η, Λαογραφικὰ Κύμης Εὐβοίας, Ἀθῆναι 1938, σ. 30 - 32. Στίχοι 72.
- Λέρ. : ΚΛ, χφ. 2279, σ. 205 - 206 ἐκ Λέρου. Συλλ. Γ. Κ. Σπυριδάκης, 1958. Στίχοι 20.
- Λέσβ. : Σ π. Ἀ ν α γ ν ὴ σ τ ο υ, Λεσβιακά, ἐν Ἀθήναις 1903, σ. 235 - 237. Στίχοι 87.
- Μ.Ἀ. : Γ. Παχτίκου, 260 δημῶδη ἄσματα, Ἀθῆναι 1905, σ. 83-86 ἐκ Μ. Ἀσίας. Στίχοι 67.
- Μεσ.¹ : ΚΛ, χφ. 1104 Α, σ. 128 ἐκ Μεσημβρίας. Συλλ. Γ. Μέγας, 1937. Στίχοι 59.
- Μεσ.² : ΚΛ, χφ. 1104 Α, σ. 10 ἐκ Μεσημβρίας. Συλλ. Γ. Μέγας, 1937. Στίχοι 26.
- Μήλ.² : E m i l e L e g r a n d, Recueil de chansons populaires Grecques, Paris 1873, σ. 296 - 300 ἐκ Μήλου. Στίχοι 60.
- Μήλ.⁴ : ΚΛ, χφ. 2304, σ. 30-32. Συλλ. Γ. Κ. Σπυριδάκης, 1959. Στίχοι 70.
- Μήλ.⁵ : Ἀ ν τ. Φ λ. Κατσουρού, Ἡ ρίμα τοῦ καπετάν Μανέττα. Κιμωλιακά 7 (1977), σ. 140-142.
- Μύκ.¹ : Louis Roussel, Contes de Mycono, Leopol 1929, σ. 115-116. Στίχοι 61.
- Μύκ.² : Louis Roussel, ἔθθ' ἀνωτ., σ. 116 - 117. Ἡ ἀρχὴ εἶναι πεζή. Στίχοι 44.

- Μύκ.³ : ΚΑ, (ὅλη τετραδίων Ν. Γ. Πολίτου, ἀρ. 3144) ἐκ Μυκόνου. Συλλ. Ι. Μ. Βενιέρης, 1888. Στίχοι 80.
- Νάξ.² : Ἀντ. Φλ. Κατσουροῦ, Ἡ ρίμα τοῦ καπετάν Μανέττα, Λαογραφία 18 (1959), σ. 437 - 440 ἐξ Ἀπεράθου Νάξου. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ ρίμα τοῦ καπετάν Μανέττα, Κιμωλιακά 7 (1977), σ. 104 - 107. Στίχοι 112.
- Νάξ.³ : Ν. Β. Σφυρόερα, Ἀπεραθίτικα δημοτικά τραγούδια. Κυκλαδικὰ 1958, σ. 137. Στίχοι 64.
- Νάξ.⁴ : ΚΑ, χφ. 1585, σ. 54 - 56 ἐξ Ἀπεράθου Νάξου. Συλλ. Δ. Οικονομίδης, 1934. Στίχοι 78.
- Νηλ. : ΚΑ, (ὅλη τετραδίων Ν. Γ. Πολίτου, ἀρ. 168) ἐξ Ἀγίου Γεωργίου Νηλείας. Συλλ. Π. Βογιατζής, 1888. Στίχοι 101.
- Π. : Ἀντ. Φλ. Κατσουροῦ. Ἡ ρίμα τοῦ καπετάν Μανέττα, Λαογραφία 18 (1959), σ. 443 - 447. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ ρίμα τοῦ καπετάν Μανέττα. Κιμωλιακά 7 (1977), σ. 110 - 115. Στίχοι 147.
- Πάρ. : ΚΑ, (ὅλη τετραδίων Ν. Γ. Πολίτου, ἀρ. 601) ἐκ Πάρου. Συλλ. Ἀντ. Μαυρογένης, 1888. Στίχοι 46.
- Ρόδ.¹ : Παύλου Γνευτοῦ, Τραγούδια δημοτικά τῆς Ρόδου, Ἀλεξάνδρεια 1926, σ. 92. Στίχοι 28.
- Ρόδ.² : Ἀν. Βρόντη, Δημοτικά τραγούδια Ρόδου. Δωδεκανησιακὸν Ἀρχεῖον Β' (1956 - 57), σ. 269. Στίχοι 25.
- Σερ. : ΚΑ, χφ. 3190, σ. 114 ἐκ Σερβίου. Συλλ. Στ. Ἡμελλος, 1967. Στίχοι 48.
- Σκ. : Γ. Ρήγα, Σκιάθου λαϊκὰ ποιήματα Α', Θεσσαλονίκη 1958, σ. 285. Στίχοι 78.
- Σωζ.¹ : Κ. Παπαϊωαννίδου, Ἀθηναϊκά δημοτικά Σωζοπόλεως. Λαογραφία 1 (1909), σ. 635 - 636. Στίχοι 20.
- Σωζ.² : Π. Ρήγα, Πενιέρη, Τραγούδια Σωζοπόλεως, Λαογραφία 18 (1960), σ. 532. Στίχοι 20.
- Τήν.¹ : ΚΑ, χφ. 1402 ΙΖ', σ. 113 ἐκ Τήνου. Συλλ. Ἀδαμ. Ἀδαμαντίου, 1895. Στίχοι 70.
- Τήν.² : ΚΑ, χφ. 1400 σ. 13, ἐκ τοῦ χωρίου Κρυάδος Τήνου. Συλλ. Ἀδαμ. Ἀδαμαντίου, 1895. Στίχοι 67.
- Τήν.⁴ : ΚΑ, χφ. 1402 ΙΖ', σ. 51 ἐκ Τήνου. Συλλ. Ἀδαμ. Ἀδαμαντίου, 1895. Στίχοι 29.
- Χί. : Philip Argenti and H. Rose, The Folk - lore of Chios, vol. II, Cambridge 1949, σ. 826. Στίχοι 41.

RÉSUMÉ

La chanson de Manétta

par Georges S. Amargianakis

La chanson de Manétta dans laquelle nous est contée en détails l'acte ignominieux du capitaine Manetta qui met à mort sa femme, victime de calomnie, est examinée par G. S. Amargianakis au niveau de la versification et de la musique.

L'auteur de cette étude soutient la thèse que la structure initiale des vers était vraisemblablement le distique d'endécasyllabes iambiques de rimes identiques.